

Ma is élő karácsonyi népszokások

A lábbi összeállításunkban néhány ma is élő székellyöldi és gyimesi karácsonyi szokást ismertetünk. A szerzők pedagógusok és tanárnak készülő egyetemi hallgatók. *Ferenczi Julianna* az általa tervezett opcionális tantárgy témához illeszkedő egységeiből kínál válogatást. *Kolumbán Csilla* advent kezdetétől együtt készül diákjaival a szeretetünnepre a régi hagyományok felelevenítésével. A gyimesi származású és szülőföldjén pályakezdő *Ambrus Emese* államvizsga dolgozata témájául is ezt választotta. Az összeállításba írást küldő tanárok és egyetemi hallgatók olyan szokásokat mutatnak be, amelyek továbbéltetéséhez maguk is hozzájárulnak. Írásaik hitelesítik, hogy a népszokások őrzése és továbbadása a pedagógusok felelőssége is.

Gyergyócsomafalvi ünneplés

Gyergyócsomafalván ma is elevenen élnek a karácsonyi ünnepkör népszokásai. A Köllő Miklós Általános Iskola hangsúlyt fektet a népi hagyományok felkutatására, ápolására és azok tovább éltetésére. Korábban iskolán kívüli tevékenységként foglalkoztam a hagyományőrzéssel. Ennek tapasztalatai alapján dolgoztam ki annak az opcionális tantárgynak a programját, amelynek keretében a VI. és VII. osztályos tanulók az *Őseink hagyatéka* című választható tantárgy keretében szerezhetnek ismereteket a hagyományőrzéssel kapcsolatosan. Gyűjtőmunkát végeznek, idős embereket keresnek meg, hogy interjúkat készítsenek egy-egy ünnephez kapcsolódó népi szokásról. A gyűjtés eredményeit két-háromhavonta mutatják be. Nagy élvezettel és érdeklődéssel végzik a munkát.

Az alábbi összeállítás a közös gyűjtések anyagából készült.

December 24, Ádám és Éva napja

Ezen az estén minden gyermek elment, és hagyományos karácsonyi énekekkel „megénekelte” a rokonokat és a szomszédokat, akik *galambossal* (kaláccsal) és almával ajándékozták meg őket.

(Ez a szokás napjainkban is él, annyi különbséggel, hogy pénz is adnak ajándékként). Ezt követte és követi ma is az éjféλι szentmise, ami pásztorjátékkal kezdődik. Jézus születése dramatizált előadásának alapjául a bibliai történet és egy régi szöveggönyv szolgál.

Karácsony éjjel, a szentmise után a fiatal legények kántálni mentek. A barátok csoportokba szerveződtek, sok esetben a szomszéd faluból fogadtak zenészeket az énekléshez: hegedűst, cimbalmost, harmonikást. Azokat a lányokat keresték fel, akiknek udvaroltak. A ház ajtajában megálltak, és zenekísérettel énekeltek. Ez éjfélig tartott, ezt kö-

vetően már nem illet lányt *énekelni*. A lányos háznál megkínálták a fiúkat itallal, süteménnyel, gyakran kisebb táncos mulatság is kialakult. A lányok a hangszerekre szalagot kötöttek. Minden fiú engedélyt kért a szülőktől, hogy a lány csatlakozhasson a kántálók csoportjához. Így együtt mentek tovább a következő lányos házig, közben énekeltek, muzsikáltak.

A hetven év fölöttiek mesélik, hogy régen, amikor kemény telek voltak, és nagy volt a hó, a muzsikásokat lovas szánnal vitték. Az is előfordult, hogy nem volt pénzüik kifizetni a zenészeket, de megegyeztek velük, hogy az ünnepek lejártával visznek nekik fizetségül egy szán tűzifát. Ha a család már le volt feküdvé, nem volt világosság a házban, a legények elénekeltek a *Házigazda aluszol-e* című éneket. Ekkor a család felkelt, és beengedte a vendégeket.

Ez a szokás ma is él a faluban. De már nem táncolnak a lányos háznál, a fiatalokat általában csak egy harmonikás kíséri. Minden családnál egy legény *beköszöntő* szöveget, illetve *kiköszönő* verset mond.

Szintén máig élő szokás, hogy a szomszédok *megéneklük* (köszöntik) a fiatal házasokat. Itt ritkább a hangszeres kíséret. Ha senki nem tud hangszeren játszani, közösen éneklük el a *Jézus, megváltó Istenünk* című éneket. Ezt a környező falvakban sehol sem ismerik. Ma a fiatal házasok nem csak süteménnyel és itallal kínálják meg az éneklőket, hanem töltött káposztával is.

Az említett – alább olvasható szövegű – éneket András Márton kántor gyimesi származású édesanyjától tanulta, majd Gyergyócsomafalvára kerülve (1944-től) tovább tanította.

Jézus, megváltó Istenünk,
kit Szent Atyánk nemzett nekünk,
egyenlő fennségben vele,

*előbb, mint fény s világ leve.
Atyánk visszfénye szent ige,
örök reményünk kútfeje,
hallgasd meg összes népeid
szívből kelt esdekléseit.
Emlékezzél meg kegyesen,
hogy egykor a Szűz kebléből
hozzánk rokon testet vevél,
érettünk emberré levél.
Jót áll a mai nap s az éj
az ég köré, mely visszatér,
Hol mennyben, hol uralkodál,
e földre megváltást hozál.
Téged csillag, föld s tengerek,
a lények mind üdvözlenek,
mint új üdvünknek kútfejét
fogadd szívünk új énekét.
Mi is, kiket vércseppjeid
áztatják jámbor híveid.
Áldunk e földre jöttödért,
hálát zengünk kegyelmedért.
Oh, Jézus, dicsőíttessék,
ki a Szűztől ma születék,
veled Atyánk, s a Szentlélek,
most és mindörökké. Amen.*

*Karácsonyi beköszönő
Jézusnak szent neve dicsértessék!
Karácsony napjának megértük alkonyát,
az Isten leküldi ezernyi angyalát.
És miképp Betlehem istállója felett
most es dicsőséget zengnek Istennek,
eszébe juttassák azt a halandónak,
ma van születése Krisztus Urunknak.
Ma szállott a földre, hogy minket megváltson,
vezessen, tanítson, s nekünk megbocsásson.
Mi is elindultunk, mert csillagos az ég,
hogy a csillag után menjünk egy kicsidég.
De azt elvesztettük, s itt egyet találtunk,
annak gazdája a maga kislányuk.
Kívánjuk szívünkéből, Isten éltesse a lányt,
s vele együtt a ház minden lakóját!*

Jézus szent neve dicsértessék!

Kiköszönő

Jézusnak szent neve dicsértessék!

*Kedves házigazda, bocsánatot kérünk,
ha az ittlétünkben valamit vétettünk.*

*Szépen megköszönjük szíves barátságát,
áldja meg az Isten az egész családját.*

*Hogy a szent ünnepeket örömmel érhessek,
az Isten áldása szálljon mindnyájokra,*

*hogy ne jussunk soha szomorú napokra,
a most született Úr Jézus vegyen oltalmába,
hogy szintén láthassuk fenn a mennyországba.*

*Mi most elmegyünk a további utunkra,
és magukat hagyjuk Isten oltalmába.*

Jézus szent neve dicsértessék!

December 25, karácsony napja – december 26, Szent István napja

Karácsony napján éjfél után a legények és leányok a zenészekkel együtt elmentek „szentistványolni”. Közös énekükkel az István nevű ismerőseiket köszöntötték. Ha a házban sötét volt, akkor elénekelték a *Házigazda, aluszol-e?* kezdetű, majd az – alább leírt – *Imé egykor Szent István* című éneket. A háziak süteménnyel, itallal és töltött káposztával vendégelték a kántálókat. Ezután hajnalig énekeltek és táncoltak a háziakkal együtt.

Ma is él ez a szokás, de ma már sokkal kevesebb István keresztnevű ember van, ezért kevés helyen fordulnak meg az éneklők. Ilyen módon kevesebb gyerek tud, illetve hall róla.

*Imé egykor Szent István Istenben felállta
bátorsággal zsidóknak hogy ő prédikálna.
És penitenciára mindent felindítna,
amint a Szentírás áll nyilván bizonyítja.
A Krisztus személy szerint néki megjelenik,
Szent István szíve akkor megbátorítottatik.
Mint szép gyémánt Istenben felékesítettik,
Jézus szerelmétől orcája tündöklék.
Gyorsaságból mennyből angyal leküldeték,
és Istentől akarhatja néki megjelenék.
Hogy ne félne haláltól, megerősítették,
Istentől István, mert felszentelteték.*

*Alázatos Szent István a megdorgálásban,
lön gyönyörű ajakkal az igazmondásban,
hajhatatlan szorgalmas Istennek útjában,
meg is koronáztaték magas mennyországban.*

*Mivel mennyből Isten tanította vala,
a zsidók kedvére ő nem prédikála.
Lön is azért néki ily szörnyű halála,
hogy a Krisztus Jézusról nekik így szól vala:*

*„Az Istenek Szent Fia, akit megöltetek,
Üdvözítőnk minékünk, Jézus, higgyetek,
őáltala Istenhez bizonynyal elfértek,
nála nélkül üdvösség nem adatik néktek.”*

*Ezen szókért felindult a zsidók haragja,
kövel, hogy verjék agyon ki-ki azt kiáltja.
Szent István az egekre szeméit fordítja,
az őt kövezőkért Isten így imádja:*

*Oh, egek gyöngye, szerelmes Jézusom,
bűnösök szép váltsága, ártatlan Krisztusom!
Ne nézd a nép haragját az én kívánságom,
bocsásd meg sok bűnüket szívemből óhajtom.*

*Dicsértessék örökké áldott szép Jézusunk,
ki érettünk születéssel megváltó Krisztusunk!
Ez világon éltünkben légy mi orvosságunk,
holtunk után engedd meg örök boldogságunk!*

A szentiványolásnak saját beköszöntő verse van:

*Szent István napi beköszöntő
Áldott óra, napfény, ki felvirradt mára,
egy színben felderült Szent István napjára.
Ha most a pennámat aranyba márthatnám,
Szent István nevét gyémántba írhatnám.
Jól vagyon Istennek, mert nincs semmi kára,
Isteni bölcsesség sugárzik reája.
Istvánnak élete mindig virágozzon,
Istennek áldása rajta harmatozzon!
Annyi jót kívánva s drága egészséget,
amennyiben kíván csendes békeséget.
Jézusnak szent neve dicsértessék!*

A gazdát ébresztő ének szövege:

*Házigazda, aluszol-e?
Még sokáig álmodol-e?
Serkenj fel álmodból, és kelj fel ágyadból,
mert jöttünk tehozzád.*

*Mondd meg, hogy jó szívvel vársz-e?
Házadba bébocsájtasz-e?
Mert ha nem, megtérünk, megyünk honnan jöttünk,
mást szállást keresünk.*

*Háziasszony azt suttogja,
van egy fazék káposztája,
ha azt oda égeti, tőlünk megeheti,
tőlünk megeheti.*

*Házigazda azt suttogja,
van egy korsó pálinkája,
ha azt elcukrozza, tőlünk megihatja,
tőlünk megihatja.*

*Házigazda, aluszol-e?
Még sokáig álmodol-e?
Serkenj fel álmodból, és kelj fel ágyadból,
mert jöttünk tehozzád!*

December 27, Szent János napja

Szent János napján ugyancsak este indultak az előbb említett csoportok János nevű ismerőseik megéneklésére. Ugyanúgy zajlott minden, mint a *szentisványoláskor*. Ez a szokás is él ma.

*Szent János éneke
Dicső Szent Jánosnak ünnepét szenteljük,
ma ő szent életét vígan énekeljük.
Kit a Krisztus Jézus legjobban szeretett,
azt mi is tiszteljük.*

*Szent Jánost a Krisztus annyira szerette,
hogy a végvacsorán melléje ültette.
És fejét mellére, áldott szent testére
tenni megengedte.*

*Szent János jelenté meg Szűz Máriának,
hogy Urunk kezébe esett a zsidóknak.
Keményen megkötték és úgy fogva vitték,
úgy adták Annásnak.*

*Szent Jánossal együtt a Szentháromságot
imádjuk itt híven e nagy méltóságot,
tőle, hogy nyerhessünk mennyben boldogságot,
örök valóságot.*

*Szent János a Krisztust halálig követte,
kínszenvedésében is kiállott mellette,
édes mesteréhez és teremtményéhez
volt így szeretettel.*

*Szent Jánost hát mi is mindnyájan kövessük,
édes Istenünket szívünkől szeressük,
hogy az élet után országába jutván,
szent színét nézhessük.*

Szent János Krisztusnak mennybe mente után,

*semmi szeretetnél nagyobbak nem tartván,
tanítványainak hagyta e tanítást,
hogy szeressék egymást.*

Szent János napi beköszönő
*Házigazda, aluszol-e?
Ily sokáig még nyugszol-e?
Serkenj fel álmodból, s keljél fel ágyadból,
mert jöttünk te hozzád.
Mondd meg, jó szívvel látsz-e,
házadba bebocsájtasz-e?
Mert ha nem, megtérünk,
megyünk, ahonnan jöttünk,
más szállást keresünk.*

*Virradtál neved napjára, találtál jó barátságra,
akit rég óhajtottál, most reá jutottál végóráján.
Ámen.*

Kiköszönő (gyakran mindhárom nap ezzel köszönnek el)
*Kedves házigazda, bocsánatot kérünk,
ha az ittlétünkkel valamit vétettünk.
Mi most elmegyünk további utunkra,
s magukat hagyjuk az Isten oltalmára.
Jézusnak szent neve dicsérettessék!*

December 28, Aprószentek napja

Aprószentek napján sötétedés után a legények újra csoportba gyűltek a zenészekkel együtt, és elindultak azokhoz a lányokhoz, akiket karácsony este megénekeltek. Másra nem volt illendő menni, ha mégis mentek, nem fogadták őket.

A ház ajtajában elénekelték a *Házigazda, aluszol-e?* éneket, majd a házban verset mondtak. Ebben engedélyt kértek arra, hogy a lányokat „megaprószentekeljék”, azaz „megverjék aprószentekkel”, hogy jövő ilyenkorig szépek és egészségesek maradjanak. Az „aprószentek” fűzfaágból készített husáng volt, amit nyolc ágba fontak össze.

A lányos háznál megkínálták őket, ettek-ittak, viccelődtek, népdalokat énekeltek, majd a legények tovább mentek a következő lányos házhoz. Mielőtt a fiúk eltávoztak a háztól, a lányok mindenki „aprószentekére” piros szalagot kötöttek.

Ez ma is élő szokás, a megénekelte lányokat ma is „megaprószentekelik”.

Aprószentek köszöntő
*Azt hallottam disznót öltek,
hurkát s kolbászt töltöttek.*

*Hoztam egy kis csípős tormát,
széjjel szabad-e osztani?
Aprószentek, Dávid, Dávid,
künn a jégen korcsolyázik.
Elromlott a korcsolyája,
nincs aki megcsinálja.*

*Fúrja, faragja,
mégis a hátán hordozza.
Adjon Isten erőt, egészséget,
bő áldást és léleküdvösséget!*

Ezek a népszokások a kommunizmus idején is tovább éltek, és ma is sok család őrzi még őket. A gyergyócsomafalvi hagyományörzésben és a magyarságtudat erősítésében mindig szerepe volt az iskolának és az egyháznak.

Ferenczi Julianna (római katolikus hittanár, Gyergyócsomafalva)

Szeretetünnep Tekerőpatakon a hagyomány jegyében

Karácsonyra készülődvén gyakran eszembe jut Taylor Caldwell gondolata: karácsony üzenete az, hogy soha nem vagyunk egyedül. Ezt valahogy már az előkészületben is igyekszünk tudatosítani. Többször találkozunk szereteteinkkel, az örömteli együttlét, az együtt készülődés jellemzi ezt az időszakot. Tekerőpatak adventi hagyományai is ennek megfelelően alakultak. A fiatal korosztály is szívesen vállalkozik ilyenkor szereplésre, közös éneklésre, hagyományörző tevékenységekre.

Az alábbiakban a tekerőpataki karácsonyi szokások közül említek néhányat.

Advent első vasárnapján a templomban megtartjuk a ministráns- és lektoravatást. Ekkor mutatkoznak be a következő év elsőáldozói is, akik elmondják, miért szeretnének a szentáldozáshoz járulni, és ígéretet tesznek Jézusnak a rendszeres templomba járásra és a parancsolatok megtartására. Itt lehetőséget kapnak arra is, hogy kéréseket fogalmazzanak meg szüleikhez és a templomi közösséghez. Ekkor beszéljük meg a karácsonyi pásztorjáték szereposztását is.

Az adventi időben új adventi és karácsonyi énekeket tanítok. Az osztályokban hente meggyújtjuk az adventi koszorú gyertyáit, és a koszorúk mellett mondott imákban felajánljuk Jézusnak apró lemondásainkat, kéréseinket.

Advent elején osztom be, kik mondanak verset, illetve furulyáznak a vasárnapi templomi gyertyagyújtások alkalmával. Ezek a rövid kis műsorok is segítik az ünnepre hangolódást.

Falunkban élő hagyomány a *Szállást keres a Szent Család* kilenced. Ezt az V–VIII. osztályos tanulókkal végezzük, előre megbeszelt rend szerint. Kilenc család kell jelképe-

sen befogadja a Szent Családot. A befogadók általában a résztvevő gyermekek családjából kerülnek ki. December 15-én indulunk el „szállást kereső” utunkra a gyermekekkel. Első állomásunk a templom. Itt elvégezzük a szentgyónásunkat, és a plébános úrral megáldatjuk a körbe hordozandó Szent Család-képet. A soros család a korábban elkészített házioltárnál égő mécsessel vagy gyertyával várja érkezésünket. Imádságos lelkülettel érkezünk a befogadókhöz: kint egyházi énekeket énekelünk, a háziak bent elmondják a befogadó imát, majd mindenki bemegy a házba, és ott folytatódik az ájtatosság. Általában tízen indulunk, de minden nap többen leszünk. Az utolsó napokon már 16–17 gyermekkel imádkozunk. A házigazdáknak igyekszünk jelezni, hogy nem a vendéglérsért megyünk, így ezzel ne foglalkozzanak. Aztán a családra bízunk másnapig a Szent Család-kép őrzését.

Különösen szép hangulata van Tekerőpatakon a szentestéli éneklésnek. Míg a legtöbb néphagyomány általában csak egy-egy korosztályt mozgat meg, addig a karácsonyesti éneklést mindenki kötelességének érzi. Ezt valahogyan mindenki a magáénak tartja, és tenni is akar azért, hogy ez a különlegesen szép szokás ne haljon ki a faluban. A mi „dalos” karácsonyunk valahogy így néz ki. A sötétedés beálltával kezdődik az ún. *galambas éneklés*, amikor a kisebb gyermekek megéneklik a szomszédokat, rokonokat, és jutalmul *galambast* kapnak az édesség mellé. A *galambas* kalácstésztaból készül, és – ahogyan a neve is sejteti – galamb formájúra sütik. Aztán a nagyobb fiúk és lányok zeneszóval indulnak a korban hozzájuk illőkhöz. A ház ajtajában eléneklük a *Hej, víg juhászok, csordások* kezdetű karácsonyi éneket, majd valamelyik fiú beköszöntőt mond. Ezután bent folytatódik az éneklés. A háziak süteménnyel, innivalóval kínálják a kántálókat, közösen viccelődnek.

Az Istvánok megéneklése lehet az idősek, házások, de a fiatalok szokása is. Karácsony este mindenki megénekelheti István nevű rokonát, barátját. Ez is a ház ajtaja előtt történik, majd a beköszöntő után a háziak megvendégelik az érkezőket. Az éjszakai *Middőn a Szűz*-éneklés az érett legényké és a férjhez adandó lányoké. A fiúk csoportba („nyájba”) szerveződnek, az azonos korosztályúak fúvószenészeket fogadnak, és elindulnak *megénekelni* a lányokat a falu alsó részében, az alszegben. A lányok nagy izgalommal várják a csoportok érkezését. Az éneklőknek vigyázniuk kell, nehogy „egymásra énekeljen” két csoport, mert ez vitával végződhet. A kinti éneklés után általában az udvarló köszönt be a házba. Bent a lány szülei süteménnyel, itallal, kávéval kínálják az éneklőket. A fiúk magukkal hoznak egy karácsonyfát, amit a megénekeltek lányok díszítenek. Minden lány aggat rá egy-egy dísz vagy szaloncukrot. Közben folytatódik az éneklés, poharazás, mókázás. Sokszor táncra is perdülnek a fiatalok. Az éneklés reggel ér véget, amikor a csoport valamelyik tagja beviszi a templomba a feldíszített karácsonyfát. A fák számából másnap mindenki tudja, hogy hány „nyáj” járt énekelni a faluban.

Nagyon tetszik ez a hagyomány, szeretettel tanítom a beköszöntő szövegeket és az énekeket a fiataloknak, ugyanakkor figyelmükbe ajánlom a betartandó viselkedési szabályokat. A VII–VIII. osztályos fiúkkal naponta próbálunk az iskolában, advent minden nagyszünete ezzel telik. Csodálatos ez a harmonikával kísért énekes hangulat.

Kolumbán Csilla (római katolikus hittanár, Tekerőpatak)

A Gyimesben máig élő betlehemes hagyomány

A Gyimesekben ma is nagy népszerűségnek örvend az a betlehemes pásztorjáték, amelyikkel öreg és fiatal bejárja az egész völgyet, Bükklokától Gyimesig, sőt még Csügesbe is bemennek, hogy karácsony napjától Vízkeresztig hirdessék Jézus születését. A szerepek betanulása a hosszú téli esteiken, közös együttlétek alkalmával történik. Először karácsony este mutatják be a templomban, majd azoknál a házaknál, ahol fogadják őket.

A pásztorjáték szereplői: Mária és József, a király és két katonája, négy pásztor, az angyalok és a „humus”, akinek fő feladata a tréfálgozás.¹ A kérdező katona kopog be a házba, és ezekkel a szavakkal kéri a bebocsátást:

*Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Illő alázattal engedelmet kérek,
kedves hajlékukba bátran betérek.
Dicsértessék Krisztus, aki ma született,
Szűz Máriától jászolba tététett,
pásztorok által fel is kerestetett.
Mi is az ő példáját akarjuk követni,
kérdezzük e házba be szabad-e jönni?
Hogyha befogad, legyen áldás érte,
nagy örömet hozzon Jézus születése.
Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Az Úr Jézus példáját kívánjuk bemutatni, szabad lesz-e?*

A házba először belépő király az uralkodónak megfelelő, kihúzott testtartással sétál, és a következőket mondja:

*Dicsértessék Jézus a magas egekben,
ki e házigazdát kapta egészségben!
Áldja meg, tartsa meg, vég nélkül örömben,
hogy örvendezhessünk fenn, a magas égben.
Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,
vagy valami tréfás játékot indítsunk,
hanem pár percig mulatni kívánunk,
a kis Jézusról példát, hogy mutassunk.*

A király bevezetése után József a következő szavakkal kérezkedik az ajtóba:

¹ A leíráshoz két korábbi szereplő, a ma ötvenes éveiben járó Tankó János (Csula) és Antal Péter (Bunda) beszámolóját használtam.

*Felséges királyom, nyisd meg ajtódat,
ereszd be szegény vándorutazódat!*

A király kiküldi szolgáját, hogy nézze meg: *Ki zörget oly nagy merészséggel?*
József beénekli: *Tibériusz császár parancsolatára jöttünk Názáretből ez beiratásra.*
A király elutasítja a hívatlanul érkezőt:
*Szállást keres, abból ugyan nem kap,
ámbar a város útjain kívül meg is fagyhat.*

József a következő énekkel válaszol a király hidegségére:
*Kemény kösziklához hasonló nemzetség,
még a pogánynál is van engedelmesség,
hát nálad, uradnál nincsen kegyesség,
csak nagy kirekesztettség utazó szegénynek.*

József énekére a király mégiscsak beengedi őket egy kis „fütözésre”. Ekkor a házba lép Mária és József, velük együtt az angyalok és a pásztorok is. A hamas kinn marad, és amíg a többi szereplő bent előadja a betlehemeset, addig ajándékot keres magának a gazda udvarán. A *favágó kecskétől a ráfoskerékig* mindent előhoz a ház elé, keresve azt az ajándékot, amit a kis Jézusnak adhat. Van, hogy a kakast vagy a kutyát viszi be a házba.

A házban a pásztorok lefekszenek a földre letett, általuk készített kápolnamakett mellé, majd bekapcsolódnak a születéstörténet dramatizált, enyhén komikus előadásába. A fiatalabb pásztorok ajándéka: bárány, füstölt sajt, bogláros szíjú (ringlizett szíjú)², az öreg pásztoré pedig a furulyaszó, hiszen „a többiek már elhozták a többi ajándékot”. Az ajándék átadásakor minden pásztor megkondítja a kápolna harangját.

„Jól kifizetted a kis Jézust!” – szólják le az öreg pásztor a fiatalok.

Az ajándékozás végére bejön a *hamas* is a ház körül összegyűjtött ajándékával, és a következőket mondja:

*Ajaj, Inimimi hermusz³, én is itt vagyok,
tegnap is megküzdöttem kilenc híjján tíz léggel
és mind leöltem.*

Majd átadja a kint talált ajándékot. Az ajándékozás után a pásztorok a házigazdát is felszólítják az ajándékozásra:

*Látom asszonyomnak sűrű mosolygását,
csörgeti pörgeti ládájának kulcsát.
Előveszi hét singes kolbászát,
nyolcba fonott Szent János kalácsát,
mézes pálinkáját. Jó volna, ha adna belőle!*

A pásztorársak tovább noszogtatják a gazdát:

² A helyi szóhasználat szerint: díszes, fonott szíj

³ Halandzsaszöveg

*Gazda, egy ötvenest, ha beledobna,
s ha nem, úgy harguljon⁴ meg orra,
mint a Jáni Géza⁵ hároméves berbécének a szarva.*

Az ajándékozás után a pásztorok boldog táncot járnak, amelyben a hamas mindig a többiekkel ellentétesen mozog. A pásztortánc után a király a következő szavakkal mond köszönetet:

*Köszönöm, hálám, kik ezt hallgattátok,
a csekély munkánkat meg nem utáltátok.
Azt hiszem, rosszat nem tanultatok,
az Isten áldása szálljon le rátok,
mi pedig elmegyünk, s vígan maradjatok.*

A háziak megvendégelik a szereplőket, pénzt tesznek a kápolna dobozkájába, majd a közsímsert egyházi ének közös éneklése közben köszönnek el egymástól:

*Betlehemnek városában,
karácsonykor éjfél tájban
Fiúisten ember lett,
mint kis gyermek született.*

Ambrus Emese (római katolikus hittanár, Gyimesfelsőlok)

Karácsonyi kántálás Székelyvarságon

Székelyvarság az Oroszhegy községtől levált tanyavilág. „Területe akkora, mint Bukaresté” – szokták mondogatni büszkén a helyiek. Földrajzi sokszínűség jellemzi, területén a hegyek, dombok és völgyek szeszélyesen váltakoznak. Éppen emiatt a sajátos földrajzi fekvés miatt a tanyavilág ún. „tanyabokrokra” oszlott. A hét tanyabokor: Küküllő, Nagykút, Sólomkő, Tálásbérce, Tisztás, Központ és Bagzos. „Varság az a hely, ahol a legközelebbi szomszéd öt kilométerre lakik” – mondják azok, akik már jártak ebben a tanyavilágban. Ez a kijelentés sarkít, ugyanis egy-egy tanyabokron belül közel vannak a házak, a kertek szinte közösek, viszont két külön tanyabokor között valóban nagy a távolság.

A varsági emberek hűségesen őrzik elődeik hagyományait, számos sajátos népszokás él még körükben. Jézus születésének ünnepe körül többnyire vallásos népszokásokat elevenítenek fel. December 24-én, *karácsony szombatján* nagy a sürgés-forgás a házaknál. A férfiak beszerzik a karácsonyfát, ők faragják meg és illesztik bele a tartóba. Fát váganak, telehordják a fásládát, hogy az ünnepek alatt ne kelljen ezzel foglalkozniuk. A nőknek ennél sokkal több dolguk van, ők ugyanis a lakás kitakarításán kívül a hagyományos süteményeket és az est „fénypontját”, a tölteletes káposztát is el kell készítsék. Utóbbi az éjféli szentmise után kerül az asztalra. Délig a gyermekek is besegítenek a készülődés-

⁴ *hargul* tájszó, jelentése: görbül

⁵ Egy gazda neve

be, délután viszont saját programjuk van. Egy-egy tanyarészen belül már hetekkel korábban összegyűlnek, énekeket tanulnak, próbálnak, hogy december 24-én együtt járassák be tanyabokrukat, és minden házba *bekántálhassanak*. Kántálásukkal Jézus születésének örömhírét viszik el az ott élőknek.

A gyermekek késő délután gyűlnek össze a megbeszélthelyen, és együtt indulnak el éneklő körútjukra. Megállnak az ajtók előtt, és rendszerint a következő karácsonyi énekeket éneklük: *Mennyből az angyal, Pásztorok, pásztorok, Elindult Mária, Mostan kinyílt egy szép rózsavirág, Ébredj, ember, mély álmodból* és a leghagyományosabbat, a *Kelj fel, keresztény lélek* kezdetűt. Egy ház előtt két vagy három éneket énekelnek, az utolsó mindig a *Kelj fel, keresztény lélek* kezdetű. Ennek hallatán a házigazda ajtót nyit a kántálók csoportjának, és behívja őket a házba. Többnyire három gyermek köszöntő verset is mond. A háziasszony süteménnyel és cukorkával kínálja meg őket. A családoKNál már feldíszített karácsonyfa várja a kántálókat. A gyermekek távollétét kihasználva a szülők díszítik a fát, majd meglepetten mondják nekik, hogy „az angyal hozta”. A kántáló gyermekek boldogan és izgatottan várják, hogy saját családjukhoz érjenek, hogy megláthassák, milyen karácsonyfát hozott nekik az angyal.

Sietniük kell, hogy időben elérjenek minden házba, mert este a templomba kell menniük. A tíz órakor kezdődő szentmise előtt pásztorjátékot mutatnak be. A pásztorjátékot az iskolában tanulják be, rendszerint a hitoktató segítségével. A szentmise után a plébános ajándécsomagokat oszt a gyermekeknek. A templomi szertartások után mindenki boldogan tér haza, ahol asztalra kerül a „gömböc” (disznófőcsajt) és a töltelekes káposzta.

A karácsonyi kántálások alkalmával a következő énekeket énekkil:

*Elindult Mária (hagyományos karácsonyi ének)
Elindult Mária karácsony szombatján,
elment, elment szállást kérni a gazdag kovácshoz.*

*Jó estét bölcs kovács, adjál nekünk szállást!
Szállást néktek nem adhatok, mert sok vendégem van.*

*Volt a bölcs kovácsnak egy szép vak leánya,
elvezette Szűzanyánkat barmok jászolához.*

*Tizenkét órakor megszületett Jézus,
tizenkét szép őrzőangyal fonja a koszorút.*

*Arra járt Szent József, befogta szamarát,
elment, elment bekopogni a gazdag kovácshoz.*

*Jó reggelt, bölcs kovács! Miért nem adtál szállást?
Miért nem adtál Máriának egy éjjelre szállást?*

*Ó, ha tudtam volna, hogy ő volt Mária,
aranyból is, ezüstből is szállást adtam volna.
Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna.*

Tóth Andrea (harmadéves egyetemi hallgató, BBTE Római Katolikus Teológia Kar)

Karácsonyhoz kapcsolódó népszokások Zetelakán

Zetelaka Hargita megye egyik népes nagyközsége, hat település tartozik hozzá: Zetelaka, Zeteváralja, Sikaszó, Ivó, Deság és Küküllőmező. Zetelaka természeti és kulturális értékeiről, hagyományörző szokásairól is ismert. Ebből mutatok be a következőkben két, a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódót.

December 24-e hajnalán Zetelaka „világosabb” lesz, mint az év többi napján, hiszen új fény, a betlehemi láng érkezik a faluba. A lángot a zetelaki Szent Imre cserkészcsapat tagjai veszik át más cserkészektől, és a reggeli szentmise keretében ünnepélyesen körbehordozzák a templomban. Ez a láng a Jézus Krisztus – hagyomány szerinti – születési helye fölött épített Születés Templomában folyamatosan égő mécsesből származik, amely a békét, szeretetet jelképezi. A lángot a templomban jól látható helyre helyezik, és ott őrzik Vízkeresztig. A szentmise után a hívek erről a lángról gyűjtják meg mécseseiket, és otthonukba viszik a betlehemi lángot.

Forrás: <http://2.bp.blogspot.com>

Dél előtt a cserkészcsapat tagjai és a falu néhány fiatalja körbejárja a falu körülbelül száz idős beteg emberét, és a betlehemi lánggal hozzájuk is elviszik Isten szeretetének és békéjének örömhírét. Az idősek otthonában bibliai szövegeket olvasnak, és karácsonyi énekeket énekelnek. A legtöbb idős embernek nemcsak a láng, de az ifjak jelenléte is fontos. Ilyenkor szívesen beszélgetnek gondolataikról, örömeikről, szívesen elevenítenek fel eseményeket a múltból. Ez a „kibeszélés” is érzékelteti, hogy sokat jelent számukra a fiatalok látogatása.

Zetelakán az *aprószentekelésnek* is hagyománya van. December 28-án a katolikus egyházban a Krisztusért meghalt betlehemi kisdedek emléknapja. Zetelakán ezen a napon megvesszőzik a lányokat azzal a magyarázattal, hogy mivel Betlehemben fiúgyermek halt meg, most a lányoknak is „ki kell veniük részüket a szenvedésből”.

Szokás szerint a 18. életévüket betöltött legények az ünnep éjszakáján 10–15 fős csapatokban látogatnak el a lányos házakhoz, a kisebb fiúk pedig Aprószentek reggelén indulnak a lányokhoz.

A népviseletbe öltözött legényeket zenész is kíséri, vesszőjük pedig *borsika* ág (borókafenyő), melyet később szalagokkal díszítenek, ezzel vesszőzik meg a lányokat. A lányos házat először három énekkel köszöntik: az első egy karácsonyi ének, a második egy ún. *hallgatós*, a harmadik egy csárdás. Ha a csárdás alatt a lány felkapcsolja a lámpát, akkor fogadja a legényeket, ha nem, akkor addig énekelnek, amíg be nem engedik őket a házba. Ezután a ház lakóit verssel köszöntik, ezekben Jézus születéséről és a csecsemők haláláról emlékeznek meg. A lány „megverése” után a borsikavesszőre szalag kerül. Ha a lánynak van párja, akkor ő a párja ágára fehér szalagot köt. A házigazdák étellel és itallal kínálják a betéroket, majd a legények tovább indulnak a következő lányos házhoz.

Sebestyén Izabella (harmadéves egyetemi hallgató, BBTE Római Katolikus Teológia Kar)

Sajátos népszokás: a csíkszentdomokosi Mária-radina

A csíkszéki falvakban karácsony vigíliáján (szentestéjén) tartják a *Mária radináját*. A szokás az újszülöttet világra hozó asszony látogatásának szokásával hozható kapcsolatba. Székelyföldön ugyanis a gyermekágyas anyát a szomszédasszonyai, komaasszonyai, rokonai, hogy felmentsék a főzés terhe alól, mindig ellátták és ellátják étellel, hogy pihenhessen, minden idejét és erejét a kisded gondozására fordíthassa. Az említett ételmet, illetve étkezést nevezték *radinának*, ugyanígy hívták a keresztelői vacsorát.

A karácsonyi éjféli misét követően Mária radináját ülik meg a családok, hiszen ezen az éjszakán maga a Szűzanya a gyermekágyas anya, minden keresztény nő példaképe. A szentmiséről hazaérkezve ünnepi étkek kerülnek az asztalra. A csíkszentdomokosi *Gál Veronika* (sz. 1954) elmondása szerint ezen az éjszakán általában a disznóvágás termékeit szolgálja fel a háziasszony: kolbászt, hurkát és a nap folyamán sült húsokat vagy töltött káposztát fogyasztanak. Amíg a háziasszony az éjféli szentmiséről érkező előkészíti az asztalt, a családfő – a megszokottól eltérő módon e késői órában is – enni ad az állatoknak. Ezzel fejezi ki háláját azért, hogy ők melegítették a kis Jézust a hideg betlehemi istállóban, és azt akarja, hogy az állatok is részesedjenek a Megváltó születése fölött érzett örömben. Miután mindenki az asztalhoz ült, asztali áldás következik, majd a karácsonyi köszöntő pohár és maga a radina, a vacsora elfogyasztása. A családi asztal mellett helyet kapnak az idős nagyszülők, sőt a szomszédban egyedül élő idősek is. Ez a szokás is kifejezi a mélyen gyökerező székelyföldi Mária-tiszteletet, és azt, hogy a gyermek születése a legnagyobb öröm a közösségekben.

Bőjte Csongor (harmadéves egyetemi hallgató, BBTE Római Katolikus Teológia Kar)